

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΒΙΒΛΙΑ

Ο **Αλέξης Σταμάτης** μιλάει για τις προκλήσεις της σημερινής αφήγησης και τις δικές του αφετηρίες από την αρχιτεκτονική και το θέατρο με αφορμή το νέο του μυθιστόρημα

«Με ενδιαφέρουν οι ρωγμές στη δομή της κοινωνίας»

Στη Λαμπρινή Κουζέλη

Φύλλα σέρνονται στη γη, σφίκες χορεύουν στο χορτάρι και πεταλούδες βγαίνουν από το κουκούλι τους σε ένα ειδυλλιακό απομονωμένο χωριό που χάνεται τη νύκτα και ξαναγεννιέται το πρωί. Το νέο βιβλίο του **Αλέξη Σταμάτη** *Το παιδί και ο Άγγελος* (εκδ. **Μεταίχμιο**), το πρώτο μετά το αυτοβιογραφικό *Υπήρξα τόσο άλλοι* (εκδ. Καστανιώτης, 2023), κυκλοφόρησε πρόσφατα από νέα εκδοτική στέγη μετά από 30 χρόνια. Ξεκινά σαν παραμύθι, με μυστηριώδεις δυσόιντες νότες, ακολουθούν εξαφανίσεις και θάνατοι, και εξελίσσεται σε αστυνομικό μυθιστόρημα και υπαρξιακό αφήγημα. «Είναι όλα μαζί, όλα μου τα βιβλία είναι υβριδικά, μου αρέσει η μείξη των ειδών, όπως γίνεται και στη ζωή» μου εξηγεί ο Αλέξης Σταμάτης πίνοντας τον δεύτερο καφέ του. Μια φαρμακοποιός-ντετέκτιβ, ένας διανοούμενος παπάς κι ο «τρέλος του χωριού, που είναι φορέας της άρρητης γλώσσας των σαζοφρενών» ξεχωρίζουν ιδιαίτερα από μια πληθώρα αφηγηματικών προσώπων. Εξαιρώντας βέβαια τους δύο πρωταγωνιστές, το σιωπηλό παιδί – «καμιά σχέση με τον γιο μου που μιλάει όλη μέρα και λέει υπέροχα πράγματα» διευκρινίζει όταν τον ρωτώ σχετικά – και τον Άγγελο, έναν άντρα με «βαρύ βιογραφικό», όπως λέει, με αινιγματικό παρελθόν, «ο οποίος βρίσκεται σε έναν χώρο όπου του συμβαίνουν διάφορα πράγματα

που τεστάρουν τις πιθανότητες σε όλα τα πεδία. Αυτός ο χώρος κατάλαβα πως θα έπρεπε να είναι ένα χωριό, ένα κλασικό χωριό της ορεινής ελληνικής επαρχίας, με την κοινωνική του οργάνωση, την αυτάρκειά του, την εσωστρέφειά του, τους χαρακτήρες του, το κοινοπολιτικό, τη χαλαρή σχέση με τη μεγάλη πόλη».

Όταν ο Άγγελος εμφανίζεται με το παιδί από το πουθενά κι αρχίζει να αγοράζει σπιτικά, κτήματα, αποθήκες, αρχίζει να διαμορφώνεται μια αίσθηση ότι θα αγοράσει όλο το χωριό. Αλλά αυτές οι αγορές είναι αλτρουιστικές, επιστρέφουν κάτι στο χωριό. Ο Άγγελος είναι ένας ευεργέτης που ήρθε από το πουθενά. Η κοινωνία δεν ξέρει πώς να το αντιμετωπίσει, δημιουργούνται εμπόδια, υπάρχουν συγκρούσεις, εμφανίζονται ρωγμές, οι χαρακτήρες αρχίζουν και σπάνε και βγαίνουν από τους συνθησισμένους ρόλους τους.

Αρχιτεκτονικές αφετηρίες

Παρατηρώ ότι σε όλα τα βιβλία του έχει μια τάση να τοποθετεί τους χαρακτήρες

↓
«Θέλουμε να μετρήσουμε μέχρι πού φτάνει το ίχνος μας για να μπορούμε να νοηματοδοτήσουμε την ύπαρξή μας. Ένα σύμπαν που είναι άπειρο δεν μας αρέσει, μειώνει τη σημασία μας» λέει ο Αλέξης Σταμάτης

ΑΛΕΞΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ
Το παιδί και ο Άγγελος
Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2025, σελ 216, τιμή 15,50 ευρώ

του σε περιορισμένα, κλειστά περιβάλλοντα, είτε είναι ένα οικογενειακό σπίτι, μια πανοιόνη, μια βίλα, ένα απομονωμένο χωριό. «Μου αρέσουν οι κλειστοί χώροι, τα όρια που δημιουργούν μια σκηνογραφία. Ισως σχετίζεται και με το παρελθόν μου ως αρχιτέκτονα. Συνήθιζα να φτιάχνω... κουτιά, "δοχεία ζωής" όπως τα έλεγε ο Άρνης Κωνσταντίνidis, ναι, αυτή είναι η σωστή μεταφορά...». Κοντοστέκεται, θυμάται τον μεγάλο αρχιτέκτονα. Το κάνει συχνά στην κουβέντα, θυμάται κάτι από το Πέδρο Πάραμο του Ρούλφο, ή από τα Ταξίδια στο σκριπτόριο του Οστερ, ή μια κουβέντα του Γιώργου Χειμωνά... Επιχειρεί να διατυπώσει έναν ορισμό: «Δοχείο ζωής είναι ένας περιορισμένος χώρος, από ένα δωμάτιο μέχρι ένα χωριό, στον οποίο οι άνθρωποι που τον κατοικούν αντιμετωπίζουν ποικίλα εμπόδια που ορίζουν το μέτρο του χαρακτήρα τους, υπάρχει μια "έκδοξη", και ο χώρος λειτουργεί ως κάτοπτρο αλήθειας». Αλλιώς μια μικρή παύση... «Αναζητάμε όρια ακόμα κι στο σύμπαν» συνεχίζει, «θέλουμε να μετρήσουμε μέχρι πού φτάνει το ίχνος μας για να μπορούμε να νοηματοδοτήσουμε την ύπαρξή μας· ένα σύμπαν που είναι άπειρο δεν μας αρέσει, μειώνει τη σημασία μας».

«Ηθελα να είμαι ο σεναριογράφος»

Τον ακούω και μου θυμίζει πολύ έναν από τους χαρακτήρες του βιβλίου, που είναι συγγραφέας. «Με ενδιαφέρουν οι ρωγμές στη δομή της κοινωνίας» λέει εκείνος, ο οποίος, σύμφωνα με τον αφηγητή, «έφτασε ιστορίες όχι για να εξηγήσει τη ζωή, αλλά για να την ανατινάξει, να βγάλει στην επιφάνεια όλα όσα θαβουμε από φόβο». Ταυτίζεται με τον χαρακτήρα-συγγραφέα: Ο ίδιος γιατί γράφει; «Γράφω για να πολλαπλασιάσω τις εμπειρίες μου» απαντά γρήγορα, «αλλά ένας βασικός λόγος είναι ότι από πολύ μικρός τριγυρνούσα λόγω οικογενειακών συνθηκών [σ.ο.: με τη μητέρα του ηθοποιό Μπέττυ Αρβανίτη] στα παρασκήνια των πραγμάτων, στα παρασκήνια των αφηγήσεων. Όταν ήμουν σε γυρίσματα ταινιών κι αργότερα στο θέατρο, κι έβλεπα το εργαστήριο της τέχνης, δεν με ενδιέφερε να είμαι ο ηθοποιός αλλά ο σεναριογράφος, γι' αυτό και σε αρκετά βιβλία μου υπάρχει ο

συγγραφέας μέσα στο βιβλίο, το θέατρο μέσα στο θέατρο, αυτό το *mise en abyme*» συνεχίζει και καταλήγει: «Δεν είναι αφηγηματικό τέχνασμα, υπάρχει και στη ζωή αυτό το παιχνίδι με τις ρωσικές κούκλες που δεν ξέρεις τι είναι αληθινό. Άλλωστε, όπως έλεγε ο Χειμωνάς, δεν υπάρχει σημαντικό πράγμα στη ζωή για το οποίο να μη δευτερολογεί η τέχνη».

Ξαναπηγαίνει στα παιδικά του χρόνια και θυμάται την ποιήτρια θεία του *Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ*, που τον επιπρέασε πολύ στα πρώτα του ποιητικά βήματα, αλλά και τις σπουδές του στην αρχιτεκτονική η οποία, όπως μου εξηγεί, έχει πολλά κοινά στοιχεία με τη λογοτεχνία: είναι και οι δύο αφηγήσεις, έχουν και οι δύο φέροντα οργανισμό, προκαλούν και οι δύο την αίσθηση μιας εγγενούς δομής. «Αρχιτεκτονική και ποίηση, άλγεβρα και φωτιά» είναι ένας συνδυασμός που εκβάλλει στο δικό του λογοτεχνικό προϊόν. Έχει γράψει και σενάρια για το θέατρο, και θα έγραφε επίσης και για τη μικρή και τη μεγάλη οθόνη, τον ενδιαφέρουν όλες οι μορφές αφήγησης.

Ο κίνδυνος της επικαιρότητας

Υπαρξιακοί στοχασμοί τρυπώνουν στην αφήγηση σε κάθε ευκαιρία και πυροδοτούνται από μια φύση υποβλητική, άγρια, με «ζουμ», όπως, λέει, στα φύλλα, σε ήκους της φύσης, στα νερά... Η κλωρίδα είναι κι αυτή ένας χαρακτήρας του βιβλίου. «Ο συγγραφέας από τέτοια απλά, μινιμαλιστικά πράγματα εμπνέεται, από τι να εμπνευστεί, από τη σχέση Τραμπ και Πούτιν;» ρωτάει ρητορικά. Γιατί όχι; Δεν είναι λίγοι οι συγγραφείς που εμπνέονται από την επικαιρότητα, αντιλέγω. «Η μήπως πιστεύει κι ο ίδιος, όπως ο συγγραφέας μέσα στο βιβλίο, ότι «η μυθοπλασία έχει γίνει δόγμα των ειδώσεων»; Το πιστεύει πράγματι. Δεν τον ενδιαφέρει μια τέτοια μυθοπλασία. «Άλλωστε, η επικαιρότητα αλλάζει πλέον τόσο γρήγορα, που όποιος βασίζει τη λογοτεχνία του σ' αυτήν κινδυνεύει μέχρι να εκδοθεί το βιβλίο του να ακουστεί τρομερά παρωχημένος». Μου θυμίζει την πρόσφατη πανδημία. Η υφή του προβλήματος ερέθιζε τόσο τη σκέψη, που θεωρούσε ότι θα γράφαμε γι' αυτό χίλια χρόνια, αλλά πιστεύει πως «εξαντλήθηκαν οι δυνάμεις μας τότε στην προσπάθεια να βγει η τέχνη απ' το λαούμι και την απομόνωση του εγκλεισμού, που δεν υπάρχει πια η ανάγκη να αναπλάσθει αυτή η κατάσταση δημιουργικά, την προσηπράσαμε».

Η «Θρηνοδία για τα θύματα της Χιροσίμα» του πολωνού συνθέτη Κόιστοφ Πεντερέτσκι, η παρακολούθηση μιας παράστασης αρχαίας τραγωδίας και ένα μυστηριώδες κι ίσως καταραμένο βιβλίο Βοτανολογίας – το οποίο, με διαβεβαίωσε ότι υπάρχει στη βιβλιοθήκη κάποιου χωριού – είναι τα λιγοστά διακεκριμένα στοιχεία σε τούτο το βιβλίο που κυλάει σαν παραμύθι που αφορά κάθε κοινωνία. Αυτό το φανταστικό ελληνικό χωριό θα μπορούσε να είναι οπουδήποτε. «Ηθελα να αφηγηθώ μια ιστορία με οικουμενικό χαρακτήρα», λέει στο τέλος, «η ελληνικότητά του δεν επιπράζει ριζικά αυτόν τον πανανθρώπινο χαρακτήρα του».

“

Όταν ήμουν σε γυρίσματα ταινιών κι αργότερα στο θέατρο, κι έβλεπα το εργαστήριο της τέχνης, δεν με ενδιέφερε να είμαι ο ηθοποιός αλλά ο σεναριογράφος